

ISTORIA BISERICESCĂ UNIVERSALĂ

Vol. II

Partea întâi:

Bisericile eterodoxe vechi orientale de la început până astăzi

Manual pentru Facultățile de Teologie din Patriarhia Română

Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

**Pr. Prof. Univ. Dr. Daniel Benga, Pr. Prof. Univ. Dr. Nicolae Chifăr,
Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Vasile Leb,
Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Pătuleanu**

**Volum publicat cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte**

DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	9
LISTA DE ABREVIERI	15

Capitolul I

CONSIDERAȚII PRIVIND CÂTEVA ASPECTE SPECIFICE BISERICILOR VECHI ORIENTALE / 17

Capitolul II

BISERICA ASIRIANĂ A RĂSĂRITULUI / 33

II.1. Originea și specificul Bisericii Asiriene	33
II.2. Prima perioadă de afirmare a misiunii Bisericii Nestoriene.....	37
II.3. Biserica Nestoriană în timpul stăpânirii mongolilor	41
II.4. Perioada întunecată din istoria Bisericii Nestoriene	46
II.5. Unirea unor ramuri nestoriene cu Roma	48
II.6. Creștinii „nestorienii” în atenția occidentalilor și a rușilor	51
II.7. Biserica Asiriană de la începutul secolului al XX-lea până astăzi	53
II.7.a. Reformele din timpul păstoririi <i>catolicosului Shimun al XXI-lea</i>	53
II.7.b. <i>Schisma Bisericii Vechi Asiriene</i>	56
II.7.c. <i>Biserica Asiriană din 1975 până astăzi</i>	58

Capitolul III

BISERICILE VECHI ORIENTALE SAU NE-CALCEDONIENE / 65

III.1. Biserica Ortodoxă Coptă	65
III.1.1. <i>Identitate și continuitate istorică</i>	65
III.1.2. <i>Afirmarea Bisericii Copte până la cucerirea Egiptului de către arabi</i>	70
III.1.3. <i>Coptii sub stăpânirea arabă (642-1250)</i>	78
III.1.4. <i>Creștinii copti sub stăpânirea mamelucilor (1250-1516)</i>	83
III.1.5. <i>Situația Bisericii Copte sub otomani (1517-1798)</i>	88
III.1.6. <i>Situația coptilor între anii 1798-1927</i>	92
III.1.7. <i>Biserica Ortodoxă Coptă din anul 1927 până astăzi</i>	97

III.2. Biserica Ortodoxă Siriacă a Antiohiei și a întregului Răsărit	105
III.2.1. <i>Identitate și tradiție în Biserica Siriacă</i>	105
III.2.2. <i>Separarea Bisericii Iacobite de Biserica Ortodoxă</i>	109
III.2.3. <i>Biserica Iacobită din secolul al VI-lea până în secolul al XI-lea</i>	119
III.2.3.a. <i>Eparhiile iacobite din „Țara Perșilor” – Mafrianatul</i>	121
III.2.3.b. <i>Patriarhia iacobită sub stăpânirea arabă</i>	124
III.2.4. <i>Biserica Iacobită din secolul al XI-lea până la anul 1516</i>	132
III.2.4.a. <i>Biserica Iacobită din principatul latin al Antiohiei</i>	132
III.2.4.b. <i>Renașterea culturii siriace iacobite în secolele XII-XIII</i>	138
III.2.4.c. <i>Biserica Iacobită de la mijlocul secolului al XIII-lea până la anul 1517</i>	144
III.2.5. <i>Biserica Iacobită în cadrul Imperiului Otoman (1516-1918)</i>	149
III.2.6. <i>Biserica Iacobită din anul 1918 până astăzi</i>	157
III.3. Biserica Apostolică Armeană	168
III.3.1. <i>Poporul armean până la încreștinarea sa</i>	168
III.3.2. <i>Încreștinarea armenilor</i>	170
III.3.3. <i>Alfabetul armean și prima perioadă de înflorire a culturii armenice creștine</i>	174
III.3.4. <i>Biserica Armeană și Sinodul de la Calcedon</i>	176
III.3.5. <i>Încercări de unire între bizantini și armeni în secolele VI și VII</i>	183
III.3.6. <i>Biserica Armeană sub stăpânirea arabă (652-862)</i>	188
III.3.7. <i>Biserica Armeană în perioada regatelor armenice medievale (885-1045)</i>	193
III.3.8. <i>Biserica Armeană în timpul regatului Ciliciei</i>	197
III.3.9. <i>Biserica Armeană în perioada otomană</i>	205
III.3.10. <i>Prozelitismul catolic și înființarea Bisericii Armenice Catolice</i>	211
III.3.11. <i>Biserica Armeană din secolul al XVIII-lea până la începutul secolului al XX-lea</i>	214
III.3.12. <i>Biserica Armeană și genocidul împotriva armenilor</i>	222
III.3.13. <i>Biserica Armeană de la Primul Război Mondial până astăzi</i>	227
III.3.13.a. <i>Catolicosatul Marii Case a Ciliciei din 1915 până astăzi</i>	229
III.3.13.b. <i>Biserica Apostolică Armeană din 1990 până astăzi</i>	231
III.4. Biserica Ortodoxă Siriană Malankara	236
III.4.1. <i>Originea Bisericii Siriene Malankara</i>	236
III.4.2. <i>Sinodul de la Diamper sau încercarea de latinizare a creștinilor tomiți</i>	239
III.4.3. <i>Profilul confesional al Bisericii Ortodoxe Malankara între anii 1653-1808</i>	242
III.4.4. <i>Contactele Bisericii Malankara cu anglicanii și urmările acestora</i>	247
III.4.5. <i>Tulburările provocate de influențele protestante în sânul Bisericii Malankara</i>	251
III.4.6. <i>Separarea Bisericii Malankara în două grupe de aceeași tradiție liturgică</i>	257

III.4.7. Biserica Malankara din 1912 până la reconcilierea cu Patriarhia Antiohiei.....	261
III.4.8. Biserica Malankara din anul 1964 până astăzi	266
III.5. Biserica Etiopiană Ortodoxă Tewahedo	273
III.5.1. Privire generală asupra Etiopiei	273
III.5.2. Încreștinarea etiopienilor și formarea Bisericii Etiopiene.....	276
III.5.3. Biserica Etiopiană în timpul dinastiei Zagwe	281
III.5.4. Epoca de aur a Bisericii Etiopiene (1270-1527).....	286
III.5.4.a. Politica religioasă a împăraților din dinastia solomonienilor	286
III.5.4.b. Reprezentanți de seamă ai monahismului etiopian medieval	293
III.5.5. Etiopia, între musulmani și portughezi (1527-1667)	299
III.5.6. Biserica Etiopiană în prima perioadă a imperiului de la Gondar (1667-1769).....	310
III.5.7. Biserica Etiopiană în „perioada prinților” (1769-1855)	314
III.5.8. Biserica Etiopiană în perioada împăraților reformatori (1855-1913).....	320
III.5.9. Biserica Etiopiană între anii 1913-1941	332
III.5.10. Autocefalia Bisericii Ortodoxe Etiopiene Tewahedo.....	337
III.5.11. Biserica Etiopiană în timpul revoluției marxiste	345
III.5.12. Biserica Etiopiană din 1974 până la schimbările politice din anul 1991	350
III.5.13. Biserica Etiopiană Tewahedo din anul 1991 până astăzi	356
III.6. Biserica Eritreeană Ortodoxă Tewahedo	367
III.6.1. Scurtă prezentare a statului Eritreea.....	367
III.6.2. Înființarea Bisericii Eritreene Tewahedo.....	369
III.6.3. Biserica Eritreeană Tewahedo din anul 2003 până astăzi	372
Capitolul IV	
DIALOGUL TEOLOGIC OFICIAL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICILE VECHI ORIENTALE / 379	
IV.1. Promovarea relațiilor dintre cele două familii de Biserici la nivel panortodox.....	379
IV.2. Dialogul teologic neoficial dintre ortodocși și vechii orientali	381
IV.3. Ultimele măsuri pentru pregătirea dialogului oficial.....	388
IV.4. Dialogul teologic oficial.....	391
IV.5. Receptarea rezultatelor acestui dialog în Biserica Ortodoxă.....	401

CAPITOLUL I

CONSIDERAȚII PRIVIND CÂTEVA ASPECTE SPECIFICE BISERICILOR VECHI ORIENTALE*

Prima însușire comună a tuturor Bisericilor eterodoxe vechi orientale este că fiecare dintre ele, atât Biserica Nestoriană, cât și cele șase Biserici ne-calcedoniene, revendică fiecare în parte o *origine apostolică* specifică. Această revendicare, apărută mai târziu în cursul istoriei lor, a apărut ca o reacție față de considerarea că aceste Biserici ar fi apărut cel mai curând în secolul al V-lea. Apoi, prin pretenția unei origini apostolice, reprezentanții acestor comunități intenționau să certifice justetea credinței lor. Pe aceste considerente, întâistătorii Bisericii Nestoriene se consideră urmașii în linie directă ai scaunului Sfântului Petru, care potrivit acestei tradiții bisericești ar fi fost primul episcop al Antiohiei Siriei. Această pretinsă succesiune a fost scoasă în evidență începând din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când patriarhii nestorieni au adăugat la numele lor pe cel de Petru (pentru mai multe detalii, a se vedea capitolul II.5.), deși cinstirea pe care au arătat-o acești creștini în vechime lui Nestorie pune într-o altă lumină pretenția lor de urmași ai Apostolului Petru. Întâistătorii Bisericii Copte se consideră urmașii direcți ai Sf. Evanghelist Marcu, primul episcop al scaunului apostolic al Alexandriei, iar această origine apostolică este împărtășită de copti cu Patriarhia Ortodoxă Greacă a Alexandriei. Întâistătorii Bisericii Siriace a Antiohiei, cunoscută în trecut sub numele de *Biserica Iacobită*,

* Capitol elaborat de Pr. prof. dr. Viorel Ioniță.

se consideră urmașii direcți ai scaunului apostolic al Antiohiei și au adăugat la numele lor, începând din Evul Mediu, pe cel de Ignatie, de la Sf. Ignatie Teoforul, fost episcop al Antiohiei și mort ca martir la Roma în anul 107 (a se vedea capitolul III.2.2.). Biserica Armeană, care poartă în titlul ei oficial desemnarea de *Apostolică*, revendică această origine de la Sf. Apostoli Tadeu și Bartolomeu, deși a fost întemeiată de Sf. Grigorie Luminătorul la începutul secolului al IV-lea. Biserica Malankara din India se consideră comunitatea de urmași direcți ai creștinilor botezați de Sf. Apostol Toma, pe coasta Malabar, din sud-vestul Indiei, deși mărturii istorice despre această comunitate au apărut abia în secolul al IV-lea. Biserica Etiopiană Tewahedo, care a stat în jurisdicția Patriarhiei Copte până în anul 1951, afirmă că primul care a propovăduit Evanghelia la etiopieni ar fi fost Sf. Apostol Matei, deși întemeietorul acestei biserici a fost Sfântul Frumentiu (†383), hirotonit episcop de Sf. Atanasie cel Mare la Alexandria. În sfârșit, Biserica Eritreeană Tewahedo, care s-a separat de Biserica Etiopiană Tewahedo odată cu separarea Eritreii de Etiopia în anul 1991, revendică aceeași origine apostolică la fel ca Biserica Etiopiană.

O a doua caracteristică a acestor comunități creștine constă în faptul că ele *au folosit de la început o altă limbă decât limba greacă, sau decât limba latină*, acestea fiind limbile folosite de comunitățile creștine din cadrul Imperiului Roman, și, mai târziu, din cel al Imperiului Bizantin. Creștinii nestorienii au folosit o variantă a limbii siriace, care s-a numit siriacă de Răsărit, spre deosebire de limba siriacă de Apus, folosită în cadrul Bisericii Iacobite. Limba siriacă este o variantă încreștinată a limbii aramaice, pe care a vorbit-o Mântuitorul Iisus Hristos. Creștinii băștinași din Egipt, numiți copti, au vorbit, încă de pe parcursul primelor trei secole creștine, limba coptă, respectiv egipteană, de la *Egyptos*, care constituia ultima fază a limbii vechilor egipteni, mai exact a *limbii demotice* din perioada dinastiei ptolomeilor, deși limba oficială, folosită mai ales de elitele Bisericii din Egipt pe parcursul primelor cinci secole creștine, a fost limba greacă, păstrată în comunitatea coptă încă o perioadă după separarea lor de Biserica Ortodoxă. După ocuparea Egiptului

de către arabii musulmani, în prima jumătate a secolului al VII-lea, coptii au ajuns treptat să vorbească limba arabă, iar limba coptă a rămas până astăzi limba de cult în această tradiție. Limba siriacă a fost folosită și în Biserica Siriacă din India ca limbă de cult, mai ales că această comunitate de creștini – numiți „ai Sfântului Toma” – a stat vreme de mai bine de un mileniu sub influența Bisericii Nestoriene și abia din a doua jumătate a secolului al XVII-lea a intrat definitiv în jurisdicția Patriarhiei iacobite a Antiohiei.

În Biserica Armeană, limba folosită în cult a fost pentru o perioadă de mai bine de un secol (secolele IV-V) limba siriacă, uneori limba greacă, iar un slujitor special traducea slujba în limba armeană vorbită pe parcursul desfășurării acelor slujbe, căci nu existau atunci texte creștine traduse în limba armeană. În secolul al V-lea a fost inventat un alfabet special pentru limba armeană și tot atunci au fost traduse textele necesare cultului în limba armeană din acel timp, care a rămas până astăzi limba de cult în această tradiție (a se vedea capitolul III.3.3.). În sfârșit, Biserica Etiopiei a folosit de la început, respectiv din secolul al IV-lea, limba gheez, care era atunci o limbă bine încheată, cu alfabet propriu, rămânând până astăzi limba de cult atât în Biserica Etiopiei, cât și în cea din Eritreea, deși nu mai este de mult timp o limbă curentă. Profilul cultural-lingvistic al acestor tradiții vechi orientale a constituit unul dintre motivele de separare a acestor comunități de Biserica Ortodoxă, care în Răsărit folosea atunci limba greacă, aceasta pentru că unele dintre conceptele-cheie ale învățaturii ortodoxe din limba greacă nu aveau corespondent în limbile orientale respective.

Separarea comunităților vechi orientale de Biserica Ortodoxă nu s-a datorat însă numai diferențelor cultural-lingvistice între aceste două entități, ci și unor *considerente doctrinare*. Nestorienii s-au separat de Biserica Ortodoxă după condamnarea lui Nestorie (386-451), fost arhiepiscop al Constantinopolului, care se născuse în Germanicia (Asia Mică), fiind grec de neam. Acest ierarh a fost influențat în doctrina sa de episcopul grec Teodor de Mopsuestia (352-428), exeget renumit, care a fost autorul ideii că Preasfânta Fecioară Maria nu trebuie numită

Născătoare de Dumnezeu. Pe de altă parte, coptii au respins Sinodul de la Calcedon, pentru că acolo a fost condamnat arhiepiscopul Dioscor al Alexandriei, urmașul și apărătorul Sf. Chiril al Alexandriei (†444), dar la Calcedon, Dioscor nu a fost condamnat pe motive dogmatice, ci pe motive disciplinare, respectiv pentru tulburările pe care le-a provocat la „Sinodul tâlhăresc” de la Efes, în anul 429. Dioscor a fost considerat de copti apărătorul Sfântului Chiril și așa s-a ajuns ca toți ne-calcedonienii să respingă acest sinod pe motivul că ar fi adoptat o învățătură diferită de cea a marelui alexandrin. Formula chiriliană – care a devenit cheia de boltă a învățaturii ne-calcedonienilor – este „o singură fire a lui Dumnezeu Cuvântul Îtrupat” (μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη). Pe baza acestei formule, Sfântul Chiril a susținut hotărârea Sinodului al III-lea Ecumenic împotriva lui Nestorie, formulă despre care ne-calcedonienii pretind până astăzi că ar fi fost respinsă la Calcedon. Pentru ne-calcedonieni, prin expresia „mia phisis”, Sfântul Chiril ar fi înțeles „o singură natură”, pe când în realitate autorul alexandrin a înțeles „o singură persoană sau ipostas”. Pentru faptul că poziția dogmatică a ne-calcedonienilor pornește de la formula chiriliană de „mia phisis”, cercetătorii occidentali au propus cu câteva decenii în urmă ca bisericile ne-calcedoniene să nu mai fie denumite monofizite, ci *miafizite*, ceea ce aceste biserici au acceptat în unanimitate (a se vedea capitolul III.2.1.). Dar din punct de vedere ortodox, atâta vreme cât expresia „mia phisis” este înțeleasă în sens de „o singură natură”, iar pe baza acestei interpretări este respins Sinodul de la Calcedon, doctrina orientalilor rămâne tot o învățătură greșită.

Ne-calcedonienii nu au definit în mod clar doctrina lor hristologică decât la începutul secolului al VI-lea și aceasta prin contribuția unui teolog grec, anume Sever, fost patriarh al Antiohiei, care a scris numai în limba greacă, iar lucrările sale au fost traduse încă din timpul vieții sale în limba siriacă de Apus. Pornind de la formula chiriliană menționată mai sus, acest autor afirma că Iisus Hristos are o singură fire divino-umană, fire compusă, dar în această fire compusă nu există confuzie între natura umană și cea divină, nici amestecare și nici schimbare, cele

două naturi rămânând aceleași. Pe baza acestor considerații, prin care este afirmată unitatea în Persoana Mântuitorului Iisus Hristos, dar fără să fie negată complet dualitatea naturilor, ne-calcedonienii se deosebeau de monofizitismul arhimandritului Eutihie, condamnat la sinodul local de la Constantinopol din toamna anului 448, pentru erezia sa, prin care afirma că „înainte de unirea Dumnezeirii cu umanitatea, Hristos avea două firi, dar după unire o singură fire”. *De aici se vede clar că ne-calcedonienii nu erau monofiziți în sensul eutihian, ci „miafiziți”, dar care respingeau formula dogmatică de la Calcedon pe care o socoteau în mod greșit pe linie nestoriană.*

Pe lângă implicațiile doctrinare, separarea ne-calcedonienilor de Biserica Ortodoxă a fost favorizată și de *inconsecvența politicii religioase bizantine* de la sfârșitul secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea, respectiv de la împăratul Zenon (474-475 și 476-491) până la împăratul Justinian I (527-565), mai precis între anii 482 și 536. La scurtă vreme după urcarea pe tron, împăratul Zenon s-a confruntat cu rebeliunea lui Basiliscus, care s-a impus pe tron vreme de aproximativ un an (475-476). Uzurpatorul Basiliscus a sprijinit pe adversarii Calcedonului, care au reușit să se afirme și mai ales să ocupe unele posturi importante în Biserică și în stat. În anul 476, împăratul Zenon l-a alungat pe uzurpator și a urcat din nou pe tron. Pe plan intern, Imperiul Bizantin era atunci tulburat în părțile din Răsărit de confruntarea dintre calcedonieni și ne-calcedonieni, confruntare în care erau angajați călugării de ambele părți, dar această confruntare se manifesta mai ales prin lupta de a ocupa fiecare parte cât mai multe scaune episcopale. Pentru a liniști spiritele, împăratul Zenon a publicat în anul 482 un *Act de unire*, numit în limba greacă *Henoticon*, care avea menirea să îi împace pe calcedonieni cu ne-calcedonienii pe baza unei formule de credință bazate pe hotărârile primelor trei Sinoade Ecumenice [Niceea (325), Constantinopol (381) și Efes (431)], la care erau adăugate hotărârea sinodului local din anul 428 și cele 12 anatematisme ale Sf. Chiril al Alexandriei. Aceste hotărâri includeau atât condamnarea lui Nestorie, cât și a lui Eutihie, dar acest act de unire nu pomenea niciun cuvânt despre Sinodul de la Calcedon, ca și când acest

sinod nu ar fi existat (a se vedea *IBU*, vol. I, cap. VI.7.3.). Henoticonul a fost publicat de împăratul Zenon cu suportul patriarhului de Constantinopol Acachie sau Akakios (472-489), și acest act trebuia semnat de fiecare episcop, altfel nu mai putea rămâne pe scaun.

La prima vedere, Henoticonul era ortodox, căci nu propunea decât hotărâri receptate de Biserica Ortodoxă, dar un astfel de document nu putea fi apărat de ortodocși, căci nu se putea trece cu vederea peste Sinodul de la Calcedon, și în acest fapt consta falsitatea acestui act. Pe de altă parte, Henoticonul era în fond un document pur anti-calcedonian și acest adevăr s-a văzut din faptul că ne-calcedonienii l-au semnat fără rezerve și l-au menționat mult timp după aceea. Însă mulți ierarhi calcedonieni au înțeles imediat șiretlicul și au refuzat să semneze acest document. În acele condiții, autoritatea bizantină a promovat în multe scaune episcopale, inclusiv dintre cele mai importante, doar pe ierarhii care au semnat Henoticonul, iar aceștia au fost majoritatea ne-calcedonieni. Și mai grav a fost faptul că această politică religioasă dăunătoare Bisericii Ortodoxe a fost continuată și de succesorul lui Zenon, împăratul Anastasie I (491-518). În acest context politic, teologul reprezentativ al ne-calcedonienilor, Sever, a fost promovat patriarh al Antiohiei (512-518) de către împăratul Anastasie I. Dacă, pe de o parte, Henoticonul a favorizat promovarea ne-calcedonienilor în posturi importante din Biserică, fără să fi realizat împăcarea dintre cele două grupări, pe de altă parte, acest document a provocat mari tulburări în sânul Bisericii Ortodoxe. Atunci, cum apărătorii Calcedonului nu mai aveau o autoritate bisericească la care să apeleze pentru ajutor, ei au făcut apel la papa Felix al III-lea (483-492). Intervențiile papale au dus mai întâi la o schismă între Roma și Constantinopol, numită *Schisma acachiană*, după numele patriarhului, care a susținut Henoticonul, sau poate l-a și conceput. Schisma a apărut prin faptul că papa a întrerup complet comuniunea euharistică cu ierarhii care au semnat Henoticonul, indiferent dacă erau calcedonieni sau ne-calcedonieni, astfel că această schismă a pus în dificultate nu doar pe patriarhul Constantinopolului, ci și pe împăratul bizantin. Pentru a veni în ajutorul calcedonienilor din Răsărit, papa

Hormisdas (514-523) a adresat împăratului Anastasie I, în primăvara anului 515, un document intitulat *Libellus fidei*, prin care toți ierarhii erau invitați să accepte formal toate hotărârile Sinodului de la Calcedon, apoi să aprobe excomunicarea lui Nestorie, Eutihie și Dioscor, precum și a ierarhilor ne-calcedonieni. La această invitație, împăratul bizantin nu a răspuns.

După moartea împăratului Anastasie I, în vara anului 518, a urmat împăratul Justin I (518-527), care a schimbat radical politica religioasă bizantină, în sensul că, pe de o parte, a căutat împăcarea cu papa de la Roma, iar, pe de altă parte, a alungat din scaune pe toți ierarhii ne-calcedonieni și i-a înlocuit cu ierarhi ortodocși. Astfel, începând din anul 518 au fost hirotoniți și instalați în scaunele rămase vacante din Răsărit, prin alungarea ierarhilor anti-calcedonieni, 54 de episcopi calcedonieni. În multe cazuri, cum a fost la Antiohia, aceste schimbări au trebuit să fie sprijinite de armată. Autoritatea bizantină a procedat însă în contextul confruntărilor cu ne-calcedonienii cu mult tact, străduindu-se să nu facă martiri în rândul lor. Apoi, împăratul Justinian I a inițiat o serie de întruniri între reprezentanții celor două grupări în speranța de a ajunge la o împăcare între ei. În timpul domniei acestui împărat, Sever fost patriarh al Antiohiei, care trăia ascuns în Egipt, era recunoscut drept cel mai reprezentativ teolog ne-calcedonian și Justinian l-a invitat personal să participe la conferințele de dialog cu teologii ortodocși, dar el a refuzat. Politica religioasă bizantină în favoarea ne-calcedonienilor a avut urmări negative și în sânul Bisericii Ortodoxe, prin aceea că unii ierarhi ortodocși au simpatizat cu ne-calcedonienii. Cel mai cunoscut și cel mai grav caz în acest sens a fost cel al patriarhului de Constantinopol Antim I (535-536), care susținea în secret pe ne-calcedonieni. Acest patriarh coopera cu împărăteasa Teodora, soția împăratului Justinian, care a sprijinit în diferite forme pe ne-calcedonieni, mai ales prin faptul de a-i fi ascuns pe unii eretici chiar în palatul ei. Constatând că nu poate ajunge la niciun rezultat prin dialog cu teologii ne-calcedonieni și că prin aceasta riscă să complice tot mai mult relațiile cu latinii, împăratul Justinian a convocat un sinod în anul 536, la care au participat, pe

lângă episcopii ortodocși, și reprezentanții papali. La acest sinod au fost condamnați ca eretici mai ales fostul patriarh constantinopolitan Antim I, precum și Sever, fost patriarh al Antiohiei. Urmare acestor hotărâri, împăratul Justinian a ordonat trimiterea în exil a lui Sever al Antiohiei, precum și arderea în public a scrierilor sale. Prin aceste măsuri s-a produs în mod oficial ruptura definitivă între calcedonieni și anti-calcedonieni, dar confruntările dintre ei au continuat pe plan local.

Pe la mijlocul secolului al VI-lea, schismaticii ne-calcedonieni se confruntau cu o mare dificultate, datorită faptului că prin alungarea episcopilor lor ei duceau mare lipsă de ierarhi, acest neajuns fiind înlăturat prin *activitatea episcopului ne-calcedonian Iacob Baradai al Edessei* (500-578), care a hirotonit un număr mare de episcopi și preoți pentru comunitatea ne-calcedoniană antiohiană. De aceea, după numele acestui Iacob, această comunitate a ajuns să fie denumită de Sinodul al VII-lea Ecumenic (Niceea, 787) *Biserica Iacobită*. Astfel, pe la mijlocul secolului al VI-lea, s-au conturat definitiv primele două Biserici ne-calcedoniene: *Biserica Iacobită a Antiohiei* și *Biserica Ortodoxă Coptă*. Mai mulți dintre succesorii pe tronul imperial bizantin ai împăratului Justinian I au încercat, prin diferite mijloace, să realizeze împăcarea dintre ortodocși și ne-calcedonieni, dar fără succes. Apoi, către mijlocul secolului al VII-lea, toate teritoriile în care se aflau primele comunități creștine ne-calcedoniene, Siria, Palestina, Egiptul, plus regiunile de la Răsărit de acestea, au fost ocupate de musulmani, iar bisericile ne-calcedoniene au rămas, în teritoriile lor de origine, până astăzi, sub autoritate islamică. Trăind sub autoritatea musulmanilor, mai ales coptii, iacobiții și nestorienii au fost obligați să vorbească limba arabă, iar în Egipt, spre exemplu, dacă creștinii erau prinși că vorbesc limba lor, riscau să fie omorâți. Astfel, limba arabă a devenit foarte repede limba oficială în aceste biserici, dar cu toate acestea ele au putut păstra în cult limba lor originală, până în zilele noastre. Biserica armeană, cea etiopiană și chiar cea a iacobiților din India au intrat și ele în contact cu autoritatea islamică, dar într-o măsură limitată. Tradiția ne-calcedoniană a apărut, deci, la coptii și la

iacobiți, de la copti s-a transmis la etiopieni, iar de la iacobiți, la comunitatea Malankara din India.

O evoluție cu totul specială a urmat *Biserica Armeană*, care a fost întemeiată la începutul secolului al IV-lea de Sf. Grigorie Luminătorul, cinstit ca sfânt în toate Bisericile. Sfântul Grigorie s-a format în tradiția greacă de la Cezareea Cappadociei, unde s-a botezat și a fost hirotont episcop, mai târziu, de episcopul Leontie. Din cauza situației politice a armenilor, la mijlocul secolului al V-lea, când aceștia au ajuns să lupte cu perșii, chiar în anul 451, Biserica Armeană nu era la curent cu disputele din jurul Sinodului de la Calcedon, decât armenii care locuiau în teritorii de sub stăpânirea bizantină. Apoi, intrând tot mai mult sub autoritatea perșilor, majoritatea armenilor, care acceptaseră hotărârile Sinodului al III-lea Ecumenic, unde a fost condamnat Nestorie, au ajuns să fie expuși presiunilor nestorienilor, în vederea unirii cu aceștia. Biserica Nestoriană, numită Biserica Persiei, era protejată de perși, pentru că nu se afla în comuniune cu Biserica din Imperiul Bizantin, dușmanul perșilor. În prima jumătate a secolului al VI-lea, când majoritatea armenilor trăiau în teritoriul numit de specialiști *Persarmenia*, pentru că se afla sub stăpânirea perșilor, au fost puși în fața pericolului de a fi uniți forțat cu nestorienii, care afirmau că ei au aceeași credință ca și grecii și latinii, cu referință la Sinodul de la Calcedon, pe care nestorienii îl acceptau de principiu. Numai în acest context, de înfruntare cu nestorienii, armenii au respins Sinodul de la Calcedon și au decis atunci că ei acceptă numai credința formată la primele trei Sinoade Ecumenice. Împărații bizantini au încercat apoi, în mai multe rânduri, fără succes, până în secolul al XIII-lea, să îi câștige pe armeni la unirea cu Patriarhia Ecumenică, aceasta mai ales din interese politice față de teritoriile armene din vecinătatea imperiului bazileilor.

Datorită faptului de a fi trăit permanent, sau cel puțin pentru o lungă perioadă de timp, sub o autoritate politică necreștină, la unele dintre Bisericile Vechi Orientale, cum a fost cazul mai ales cu nestorienii, coptii și iacobiții, chiar dacă unitatea lor de limbă le asigura o identitate etnică specifică, totuși *identitatea lor religioasă* a devenit adevărata